

GEZEGENİMİZİN KÜRESELLEŞMESİ

Önal SAYIN*

RÉSUMÉ

Le processus de mondialisation, que l'on peut dater du début des années 1980, s'inscrit dans l'évolution sociale. Il semble que la mondialisation, en tant que nouveau stade de l'évolution sociale, est en train de se constituer et ceci est un fait inévitable. Elle a sans doute plusieurs dimensions. D'emblée on peut en constater l'aspect technico-économique et sociale qui se traduit par l'émergence des firmes supra-nationales, une technologie incontrôlée, les échanges libres à l'échelle mondiale, la circulation du capital sans frontière. Elle entraîne cependant avec elle plusieurs effets néfastes: la montée de chômage, de l'inégalité, de l'exclusion, de la violence, de la corruption, de la pollution et des destructions de l'environnement. C'est pourquoi il est nécessaire de maîtriser celle-ci dans l'optique d'une nouvelle vie sociale propice à la nature humaine. Le processus de mondialisation, basée sur une vision néo-libérale de la société, ne vise que le profit à tout prix et obéit à la loi d'offre-demande du marché. La mondialisation domine tous les Etats-nations dont les pouvoirs se trouvent fortement conditionnés et limités par l'étendue de cette dernière. C'est dans cette nouvelle phase de l'évolution sociale que les institutions mondiales telles que La Banque Mondiale, L'Organisation Mondiale du Commerce, Le Fonds Monétaire International ont émergé. C'est ainsi que les nouveaux maîtres –les 200 firmes supranationales- dirige le monde entier, soutenues par les institutions mondiales. Du point de vue de la sociologie interventionniste, il n'est pas question de laisser passer l'évolution sociale et la création d'Etat mondial pour contrôler, canaliser et maîtriser le processus de mondialisation s'avère nécessaire.

Mots Clés: Mondialisation, Etat-nation, Firme supranationale, Institution Mondiale, Sociologie Interventionniste

*Prof. Dr. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Gözlediğimiz olay ve olgular, yeni bir dünya düzenin arifesinde olduğumuzu telkin etmektedir. Bu yeni olay ve olgular, bugüne kadar gördüklerimizden çok farklı özelliklere sahiptir. Yakın geçmişimize kadar, içinde yaşadığımız ulus-devletlerin çerçevesi dışına çıkan görünüşleri yansıtmaktadır. Bu nedenle ulus-devlet kavramsal çerçevesinde gözlenmeye çalışılan bu olgular, görüş açılarının dışına çıkmaktadır. Bu durumda, özünde ulus-devletini açıklamak için ileri sürülmüş, fakat kendisini evrensel olarak niteleyen pozitivistimin günümüzde yetersiz kaldığı görülmektedir. Ulus-ötesi, ulus-üstü, küreselleşme, bütünleşme kavramlarıyla dile getirilmek istenen yeni bir sosyal dünya düzenidir. İnsanlık, tarihsel serüveninde yeni bir sosyal aşamaya girmeye hazırlanmaktadır. Yeni bir ideoloji doğmaktadır. Bu ideoloji, insanlığa yeni bir yaşam biçimi önermektedir. Ulus-devlete dayanan var olan sosyal düzenin, en az feodal düzen kadar, insanı belli kalıplar içine sokarak hapsedtiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle, ulus-devlet sosyal yapılarının yıkılıp, yok edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Böylece, Rousseau, Lock gibi aydınlanma çağının düşünürlerinin özlemine duydukları özgürlüğün, ilksel doğal ortamdaki gibi, küreselleşme sosyal düzeniyle yeniden sağlanacağı telkin edilmeye çalışılmaktadır. Küreselleşme, yeni bir ideoloji olarak, insan yaşamının tüm yönlerini içermek zorundadır. O halde, küreselleşme sadece ekonomik nitelikli bir düzenleme değildir, fakat aynı zamanda sosyal, siyasal, hukuksal, etik, çevresel, sanatsal, zihniyetsel gibi akla gelebilecek tüm yönleri olan, yeni bir dünya düzeninin adıdır. Kısaca küreselleşme, tüm insanlık için evrensel boyutta bir kültür ve uygarlık önermek demektir. Kanımızca küreselleşme süreci, iki yönde vücut bulmaktadır: Birincisi makro boyutta, tüm dünyanın bütünleşmesi ve tek biçimli bir dünya düzeninin inşa edilmesidir. İkincisi, mikro boyutta yaşam biçimlerinin parçalanarak bireysel özgürlüğe veya "bireysel yanlızlığa" ulaşmaktır. Günümüzdeki sosyal süreçler, bir yandan bölünmeye, parçalanmaya doğru yönelirken, diğer yandan en ufak parçalara bölünmüş, toz haline gelmiş bu parçacıklardan, tüm insanlığı kapsayan tek bir blok inşasına başlamıştır. 1989'daki Doğu Bloku'nun çöküşü, bu parçalanma ve bütünleşme süreçlerini hızlandırmıştır.

Yeni dünya düzeninin en önemli öğeleri, dünya basamağında, ulus-ötesi veya ulus-üstü nitelikteki küresel kurumlardır. Özellikle küresel ekonomik kurumlar son dönemlerde kendilerini kabul ettirmeye başladılar. IMF (FMI, Uluslararası Para Fonu), BM (Dünya Bankası), OMC (Dünya Ticaret Örgütü), AMI (Yatırımlar Konusunda Çoklu Anlaşma) gibi yeni küresel kurumlar herkes tarafından bilinmeye başladı. Gerçekten de bu yeni kurumlar dünya boyutunda ekonomiyi düzenleyen, kontrol eden ve yönlendiren niteliklere sahiptir. İşin başında olduğumuz için, ilk bakışta küresel kurumlarla, ulusal kurumların eklemlili bir biçimde işlediğini zannediyoruz. Dikkatli bir çözümleme, ulusal kurumların güçlerinin görece olarak azaldığını, buna karşılık küresel kurumlarınınkinin ise arttığını gösterecektir. Bugün tüm dünyada ulusal kurumların, küresel kurumlara direndiği her fırsatta gözlenmektedir. Bazen de, ulusların en önemli siyasal kurumu olan devlet, yüzyıllardır oluşturduğu düzenlemeleri, küreselleşmenin

Gezegimizin Küreselleşmesi

gereklerine uymadığı gerekçesiyle birer, ikişer yürürlükten kaldırmaktadır. Bu biçimdeki uygulamalar sonucunda, ulus-devletin egemenliği tartışma konusu olmaktadır.

Küreselleşme süreci, ekonominin siyasa ve sosyala egemen olmasıyla başladı. Önce çok ulushu firmalar kuruldu. Daha sonraki aşamada uluslar üstü firmalar belirdi. Ulus-üstü firmalar, ulusal boyutta kalan siyasal ve sosyalin kendilerini dönüştürmeleri için baskı yapmaya başladı. Ulusal siyasal iktidarlar ya ulus-üstü firmaların önerdiği doğrultuda karar almakta ya da işlevlerini yeni yeni oluşmakta olan uluslar üstü kurumlara devretmektedir. Birçok ulus-devlet, ekonomik alandaki uyumsuzluklarda tahkim kuruluna, kamu ve özel hukuk alanlarındaki uyumsuzluklarda ise, örneğin İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'ne gitmeyi kabul etmektedir. Çalışma yasaları ve sosyal güvenlikle ilgili, ulus-devlet düzeyindeki düzenlemeler, yine uluslar-üstü firmaların önermeleri doğrultusunda yeniden düzenlenmekte ya da rafa kaldırılmaktadır. XX. yüzyılın ilk yarısında karşılaştığımız koruyucu devlet imajı yavaş yavaş tarihe karışmaktadır.

Küreselleşme süreci 1980'li yılların başında ortaya çıkmıştır. E.Mandel'in ultra-emperyalizm modelinde yerini almaktadır. Bu hipoteze göre, uluslararası rekabetin yerine, büyük emperyalist devletleri ve birkaç uluslararası güçlü örgütleri (IMF, Dünya bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi) ittifak haline sokmasını bilen ve onları yeni egemenlik aracı gibi kullanan dünya takım tekellerinin (Oligopoles) içinde yer aldığı sistematik bir rekabet geçmektedir. Ekonomik yönü ağır basan, E.Mandel'in gelecekle ilgili ileri sürdüğü üç senaryosunu, izleyeceğimiz yolu aydınlatacağı inancı içinde, aktarmak istiyoruz: Süper emperyalizm modeli, ultra-emperyalizm modeli ve iç-emperyalist rekabetin devam ettiği model. Süper-emperyalizm modelinde, emperyalist tek büyük bir güç egemenliği elinde bulunduracaktır. Diğer emperyalist ülkeler, ona göre, gerçek özerkliklerini kaybedecekler ve yarı-sömürge küçük güç statüsüne indirgeneceklerdir. Ultra emperyalist modelde, çok-uluslu süper firmalar arasında rekabet olacaktır; emperyalist ülkeler arasındaki rekabet ortadan kalkacaktır. Sonuç olarak, rekabet ulus-devlet temelinden kopup gidecektir. Kuşkusuz, hatta böyle koşullarda devlet zayıflamayacaktır. Sadece emperyalistler arası rekabetteki araç rolü yok olacaktır. Değişmeyen işlevi olan "tüm emperyalist sermaye sahiplerinin ortak çıkarlarının korunması" sürecektir. Üçüncü modelde, sermayelerin uluslararası düzeyde birbirinin içine girmesi olgusu, bağımsız çok sayıdaki emperyalist güçlerin yerini, az sayıdaki emperyalist süper güçlerin alması yoluyla çok ileri bir aşamaya ulaşacaktır. Sermayelerin birleşmesi kıtasal düzeyde baskın gelmektedir. Bunun sonucunda kıtalar arası emperyalist rekabet aynı ölçüde keskinleşecektir. (Caire, 1999) Son çeyrek yüzyılda, bu üç senaryoya uygun düşen olgularla karşılaşmaktayız. Ultra-emperyalist modele uygun olarak, tek süper gücün ABD'nin olması, eski emperyalist ülkeler İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya gibi ülkelerin özerkliğini kaybedip, yarı-sömürge küçük güç statüsüne indirgendiklerini söyleyebiliriz. Kanımızca bu senaryo, dünya sahnesinde oynandı ve sınırlı ölçüde de olsa oynanmaya devam edilmektedir. ABD'nin

Önal Sayın

Irak'a müdahalesinde ve Birleşmiş Milletler'deki görüşmelerde, böyle bir senaryo aklı gelmektedir. Ultra-emperyalist modelde, çok uluslu süper firmalar, emperyalist ülkelerin yerini almaktadır. ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya gibi güçlü ulus-devletler, himayesi altına girdikleri ulus-üstü firmaların öngördükleri politikaları uygulamaya başlamışlardır. İç-emperyalist modelde, ABD ve Kanada başta olmak üzere Amerikan kaynaklı sermayelerin kaynaşması sonucunda egemen Amerika kıtasının oluşturulması gündeme gelmektedir. Avrupa Birliği aracılığıyla, yaşlı kıtanın sermayelerinin kaynaşmasıyla, alternatif bir güç olarak Avrupa kıtasının ortaya çıkarılması çabaları gözlenmektedir. Üçüncü olarak, Asya kaplanları denilen Japonya, Güney Kore, Endonezya, Malezya, Tayvan gibi güçlerin birleşmesiyle üçüncü bir güç merkezinin oluşturulması girişimleri söz konusudur. Böylece, Amerika, Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki rekabetin doğduğu düşünülmektedir. Ayrıca uyanan dev Çin'i de başlı başına bir güç merkezi olarak değerlendirmek söz konusu olabilir. Bundan başka, Atlantik ve Pasifik güç merkezlerinden de sıkça söz edilmektedir. Kanımızca, bu senaryolar yavaş yavaş geride kalmaya başladı. Çokuluslu firmaların doğuşu aşamasında yaşanan bu olgular, o günün koşullarının bir ürünü olarak ortaya çıktı. Bu çeşit çözümler, "Yeni Dünya Düzeni"nin özellikle ekonomik anlamdaki oluşumunun geçiş dönemini yansıtmaktadır. Günümüzdeki "Yeni Dünya Düzeni"nin efendileri, çok az sayıdaki uluslar-üstü firmalardır. Bu firmalar, geçmişte kalmaya mahkum olan ulusal ve kıtasal niteliklerinden her geçen gün biraz daha artan bir biçimde arınmaktadır.

Küreselleşme sürecinin çerçevesi içinde beş temel görüngü (phénomène) gözlenmektedir. Dünya takım tekellerinin (oligopoles) biçimlenmesi, malî globalleşme, firmalar arası ticaretin gelişmesi, dünya takım tekelleri arasında dünya pazarlarının paylaşımı ve uluslararası ilişkiler içinde jeo-ekonomik bir mantığın gelişmesi görüngüleri belirlemektedir. İşte bu görüngüler emperyalistler arasındaki rekabetin yerine, sistematik bir rekabetin geçmesine neden olmaktadır.

Bu sistematik rekabetin gerçekleştiği alanda, su yüzüne çıkan 200 ulus-üstü firmayı mercek altına alıp irdelemek gerekmektedir. İşyerlerinin yoğunlaşması, sermaye birikiminin temel motoru haline gelmektedir. 1970'li yılların ortalarından sonra sermaye birikimi işyerlerinin ilhaki, satın alınmaları ve birleşmeleri yoluyla gerçekleşmektedir. Süper firmaların birleşmesi, verimliliğin ve kârların artışı da beraber getirmektedir. Her birleşme, birçok çalışanın işinden olmasına yol açmaktadır.

Uluslarötesi (transnationales) firmalar yüzlerce milyon kurban veren krizlerden kaçıp, kurtulabilmektedir. Fortune dergisinde sayımı yapılmış 500 şirketin gerçekleştirilmesinin övgüsünü yapan bu derlemenin yazarları, yeni pazarları ele geçirmek ve yerel rekabetçileri yutmak için, bu şirketlerin sınırları zorladıklarını işaret etmekten geri kalmamaktadırlar. Daha fazla ülke, daha fazla kazanç demektir. En büyük 500 şirketin kazancı %15 artmıştır, buna karşılık gelirlerin artışı %11'de kalmıştır. 37 000 uluslar-ötesi firma, 170 000 şubesiyle dünyanın dört bir yanına yayılmasıyla,

Gezegelimizin Küreselleşmesi

uluslararası ekonomiyi sarsmıştır. Bununla birlikte, gücün bulunduğu yer en büyük 200 şirketin dar çemberi içinde yer almaktadır. 80'li yılların başından beri, bu şirketler işyerlerinin birleşmesi ve satın alınmaları yoluyla durmaksızın genişlemelerine devam etmişlerdir (Clairmont, 1997).

Süper firmaların birleşmeleri tüm hızıyla devam etmektedir. Bu konudaki son birleşme medya devi Time Warner ile dünyanın en büyük internet servis sağlayıcısı American On Line'ın arasında gerçekleşti. İki Türkiye'ye bedel birleşme: Global ekonominin belkemiğini oluşturan uluslararası iletişim, haber ve eğlence hizmetlerinde yeni bir dev doğuyor. Dünya medya ve eğlence endüstrisinin en büyük şirketi olan, CNN televizyonu, TIME dergisi ve Warner Bros, sinema stüdyolarının sahibi Warner ile dünyanın bir numaralı internet servisi American On Line (AOL) birleşme kararı aldılar. Toplam hisselerinin değeri 350 milyar dolara (195, 5 katriyon lira), yani Türkiye'nin 200 milyar dolarlık GSMH'sının yaklaşık iki katına ulaşan Time Warner-AOL birleşmesi tamamlanınca, yeni şirketin yüzde 55'ini AOL hissedarlarının eline geçmiş olacak. Şu andaki piyasa değeri 164 milyar dolar olan AOL, tüm dünyada 20 milyon aboneye sahip ve toplam 15 ülkede yedi ayrı dilden internet hizmeti veriyor. Time Warner'in piyasa değeri ise, 97 milyar dolardır.

Tablo I

Şirket Profili	Time Warner	AOL
Milyar dolar		
Ciro (1999)	26, 8	4, 8
Net Kâr (1999)	0, 168	0, 762
Piyasa Değeri (7 Ocak 2000)	97	167
Çalışan Sayısı	67. 500	12. 100

Time Warner-AOL birleşmesi, ABD'de bugüne kadarki en büyük şirket evliliğini oluşturacak. Birleşme kararıyla birlikte New York Borsası'nda Time Warner hisseleri ise yüzde 24 artış gösterdi" (Çonger, 2000).

Dünyadaki gayri safi hasıla içindeki uluslar-ötesi sermayenin payı 60'lı yılların ortasında %17'lerden, 1982'de %24'e ve 1995'de ise %30'lardan daha yüksek bir orana ulaşmıştır. Bu en büyük iki yüz firmanın etkinlikleri üç sektörde de gerçekleşmektedir: Büyük tarımsal üretimler, sanayi üretimi, malî hizmetler, ticaret vb. coğrafyasal olarak on ülke arasında bu firmalar paylaşılmıştır. Japonya (62), ABD (53), Almanya(23), Fransa (19), İngiltere (11), İsviçre (8), Güney Kore (6), İtalya (5) ve Hollanda (4).

Önal Sayın

Tablo II

Dünyanın İlk İki Yüz Firması (1995 rakamları)

Ülke	Firma sayısı	İş hacmi (Milyar dolar)	Kazanç (Milyar dolar)	%'de payı Global olarak İş hacmi	Global olarak Kazançlar
Japonya	62	3196	46	40,7	18,3
ABD	53	1998	98	25,4	39,2
Almanya	23	786	24,5	10,0	9,8
Fransa	19	572	16	7,3	6,3
İngiltere	11	275	20	3,5	8,0
İsviçre	8	244	9,7	3,1	3,9
Güney Kore	6	183	3,5	2,3	1,4
İtalya	5	171	6	2,2	2,5
İngiltere-	2	159	9	2,0	3,7
Hollanda	4	118	5	1,5	2,0
Hollanda	1	26	3	0,3	1,2
Venezuela	1	24	1,3	0,3	0,5
İsveç	1	22	0,8	0,3	0,3
Belçika-	1	22	1,5	0,3	0,6
Hollanda	1	19	0,8	0,2	0,3
Meksika	1	18	4,3	0,2	1,7
Çin	1	17	0,5	0,2	0,2
Brezilya					
Kanada					
Toplam	200	7850	251	%100 *	%100*
Dünyadaki Gayri Safi Hasıla		25 223		%31,2	

*Yüzdeler yuvarlatıldığından, toplam yüzde yüz değildir.

Le Monde diplomatique, Nisan 1997

1986'dan 1996'ya, işyerleri birleşmeleri yılda %15 ritminde çoğalmıştır ve yavaşlamasıyla ilgili hiç bir belirti görülmemektedir. Bugünden 2000 yılına hiçbir şey değişmezse, bu işlemlerin toplam bedeli 10 000 milyar dolara ulaşacaktır (karşılaştırılırsa, ABD'nin gayri safi milli hasılası, 1996'da yürürlükte olan fiyatlarla, 7 600 milyar dolardır).

(Clairmont, 1997)Uluslar-ötesi firmaların, böylece kendine rakip olanları kendi içine alarak yeni pazarlar elde etmeye devam edecekleri gözlenecektir. Uluslar-ötesi firmaların çabaları sadece gelişmiş ülke hükümetleri tarafından desteklenmemekte, aynı zamanda gittikleri her ülkenin hükümetleri birçok vergi kolaylıkları sağlamakla kalmamakta, fakat aynı zamanda kendi ulusal zenginliklerini, özelleştirme yollarıyla, onların hizmetine sunmaktadır.

Şirketlerin birleşmesi ve ittifakı (Shell ve BP'nin ittifakı gibi) totaliter ekonomik bir kompleksin inşasına katkıda bulunmaktadır. Wall Street, hisse senetlerinin kazancını şişirmek için baskı yapmaktadır. Yatırım bankaları da bu oluşumlardan kendi paylarını almaktadır. Uluslar-ötesi şirketlerin birleşmesi için, dünyanın en ön sırasında yer alan belli başlı yatırım bankalarının birincisi Goldman Sachs'ın durumu bu konuda örnektir. 1955'de 931 milyardan, 1996'da 1,9 milyara ulaşarak kazancını ikiye katlamıştır. Yüksek ücretlerle engellenmemek için, çalışanların sayısını %20'ye indirmiştir. Buna karşılık 175 ortağının her birine 200 000 dolar yıllık kâr sağlamıştır (Clairmont, 1997).

1980 yılından beri şahit olduğumuz dünya pazarlarının kontrolü için rekabet, çok acımasız olmaktadır. Çok sayıda birleşme etkileyici büyüklükte firmaların doğmasına yol açmaktadır. Bu gelişmelere koşulsal olarak, bu firmalar stratejik bağlantılardan geçerek diğer koalisyonlara karşı aralarında ittifaklar kurmaktadır ve dünya takım tekellerini oluşturmaktadırlar. Bu takım tekelleri kıtasal değillerdir, tam tersine üç ayrı kıtada yer alan Japon, Avrupa ve Amerika firmalarını gruplaştırmaktadır.

Firmaların uluslararası süreci içinde, ticari mübadeleler ülkeler arasında gittikçe daha az, firmaların kuruluşları çerçevesinde daha fazla olmaktadır. 1960'larda, uluslararası mübadelelerin sadece %5'i aynı firmanın kuruluşları arasında gerçekleşmekteydi. Günümüzde, ticari mübadelelerin üçte biri firmalar arasında gerçekleşmektedir. 1960'lardan beri uluslararası ticaretin beş kat artmasının dinamizmi bu tip mübadelenin gelişmesine bağlıdır (Odile, 1988). Ulus-ötesi firmalar gittikçe daha fazla artan bir biçimde uluslararası ticareti kontrol etmeye başlamışlardır. Sonuçta, rekabet ulusal temelden ayrılmıştır, dünya takım tekelleri arasında ve sahnesinde gerçekleşmektedir. Dünya basamağında pazarların artan bütünleşmesiyle, ulusal takım tekelleri mantığından, dünya takım tekelleri mantığına geçilmektedir.

Bu yeni bağlamda, emperyalist devletler ortadan kalkmamakta, fakat emperyalist rekabette, araçsal rolü ortadan kalkmaktadır. Gerçekten de, devlet dünyalaşmış rekabette bir araç olmaktadır. Kuralları bozma, özelleştirme ve mübadelelerin liberalleşmesi politikalarını hayata geçiren egemen devletlerin etkin siyasal mübadeleleri olmaksızın, ulus-üstü firmalar beşeri ve doğal kaynakları kullanma özgürlüklerini sınırlayan engelleri aşamazlardı.

1980'li yıllar, özel firmalar ve kamusal güçler arasındaki, özellikle ABD'de, yeni ilişkilerle ilgili ilk adımların atıldığı dönemdir. Bunun sonucunda, uluslararası ekonomik politika, bundan böyle dış politikayla bir bütünlük oluşturmaya başladı. Temel mantık, eskiden olduğu gibi, siyasal ve jeo-siyasal işgalin mantığı değil, fakat

tam tersine ekonomik ve jeo-ekonomik işgalin mantığıdır. Humbert'in altını çizdiği gibi, uluslararası rekabet terimiyle bir çözümleme yapmak yetersizdir, çünkü ultra-emperyalizmde sanayinin işleyişi ulus-ötesi firmaların ve aynı zamanda devletlerin, uluslararası örgütlerin etkileşiminden kaynaklanan bir temele dayanmaktadır (Humbert, 1988). O halde, bu durumda sistematik rekabetten söz etmemiz gerekmektedir. Bu sistematik rekabet içinde, dünya oyunu devletsel, girişimsel ve uluslararası aktörlerin eylemleri arasındaki tansiyonlardan, üst üste binmelerinden, anlaşmalardan ileri gelen bir bulanıklık göstermektedir. Bu durumda, uluslararası arena bir taraftan, ulus-ötesi firmaların stratejilerinden ve diğer taraftan, uluslararası örgütlerin kendi öz mantıklarına sahip olmalarından ileri gelen bulanık bir durumu yansıtmaktadır. Dünyaya egemen olmaya başlayan yeni bir anlayış, ulusal özelliklerden arınmış IMF ve Dünya Bankası gibi, kapitalizmin yeni ekonomik araçlarını oluşturmasına yol açmıştır. Bu ulus-üstü ekonomik kurumlara eşlik edebilecek kadar güçlü dünya siyasal kurumları henüz mevcut değildir. Doğan ultra-emperyalizmin gerçek boyutlarından biri, dünya basamağında en güçlü aktörlerin eylemlerinin ve özgürlük alanlarının her gün biraz daha artan bir biçimde genişlemesidir. Sonuç olarak, Beaud'un da gösterdiği üzere, büyük devletler ve bazı uluslararası örgütlerle ilişki içinde olan birkaç yüz çok büyük firmanın egemen olduğu sayısız güçler, işbirlikleri aracılığıyla, gelişme düzeyi ne olursa olsun tüm şirketlere boyun eğdirmektedirler. (Beaud, 1997).

Günümüzde emperyalist devletler askeri güç kullanarak, dünyanın çeşitli yörelerini, eskiden olduğu gibi, egemenlik altına almayı arzu etmektedir, fakat buna karşılık hedef ileri düzeyde tabakalaşmış bir dünya sisteminde kuzeyin ve güneyin seçkinlerinin ayrıcalıklarının savunmasına olanak veren demokrasinin ve pazar ekonomisinin birleştirilmesini gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak günümüzde egemenlik, özellikle ekonomik alanda dile getirilmektedir, Belli başlı emperyalist ülkeler arasındaki askeri rekabetler çok az bir düzeyde söz konusu olmaktadır. Bu yeni görüngü içerisinde egemenlik araçlarının artmakta olduğunu gözlüyoruz. Devlet gibi ulusal eski, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası egemenlik araçları uluslar-üstü firmalara mali, ticari ve üretim işlemlerinin sistematik olarak gelişmesini sağlayan aynı veya benzer ekonomik kuralları dünyanın tüm devletlerine zorla kabul ettirme olanağını vermektedir.

1980'li yıllarda mali sistem, devletin insiyatifinin azaltılması oranında liberalleşti. En başta, ABD'de olmak üzere sermaye dolaşımını engelleyen kuralların önemli bir kısmı yürürlükten kaldırıldı. Bundan kaynaklanan süpekülasyonlar görkemli kazançların elde edilmesine olanak verdi, fakat aynı zamanda, özellikle yeni doğmakta olan pazarları etkileyen mali krizlere de yol açtı. 1994 Meksika ve 1997 Asya gibi krizlerin kontrol edilmesi sorunu ortaya çıktı: Amerika hazinesi gerçek bir kurtarma operasyonunu örgütledi. IMF tarafından bir plân Asya'da hayata geçirildi: Tayland 17 milyar, Endonezya 38 milyar ve Güney Kore 57 milyar aldı (Hochraich, 1999). Borç

krizlerinde olduğu gibi, bu mali krizler, ilgili ülkeleri yeni egemenlik araçlarından biri olan IMF'nin vesayeti altına koymaktadır.

Egemenlik aracı olarak IMF'nin rolü, ödemeleri durma noktasında olan borçlanmış gelişmekte olan ve pazar ekonomisine geçiş aşamasında bulunan ülkelere yapısal düzenleme programını empoze etmesiyle ilgilidir. Bu programların çerçevesi içinde, ilgili ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal durumları ne olursa olsun standart önlemler önerilmektedir: Birikim süreçlerinden devletin çekilmesi, ikameci stratejilerin ithalata terk edilmesi ve oto-merkezleştirilmiş stratejiler, kamusal açıkların azaltılması, ulusal paranın devalüasyonu, kısıtlayıcı parasal politika, kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi, ticari tekellerin yıkılıp dağıtılması, üretime yönelik kamusal teşviklerin kaldırılması, özellikle farklı koruyucu ve vergilendirmelerle ilgili sübvansiyonların kaldırılması, gerçekçi fiyatların yeniden oluşturulması. IMF aracılığıyla güney ve doğu ülkelerinin hepsine birden, tüm diğer alternatif yolları yasaklayan, gelişmenin liberal bir vizyonu empoze edilmektedir. Ticari açılış, mübadelelerin liberalleştirilmesi ve sermaye hareketleri, koruyucu kuralların kaldırılması (déréglémentation) bundan ileri gelmekte, Güney'de olduğu kadar Doğu'da da, dünya takım tekellerinin ticari, üretimsel ve mali işlemlerini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Uluslararası örgütler içinde, Dünya Ticaret Örgütü de bir egemenlik aracıdır. Dünya Ticaret Örgütü, 1995 Aralık ayında kuruldu, uluslararası mübadelelerin tamamen liberalleştirilmesini sağlamaya yönelik olarak tesis edilmiştir. Peron'un işaret ettiği üzere, Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası ekonomik ilişkiler konusunda ağırlığını hissettiren çoklu (multilatérales) egemen kurumlardan birini temsil etmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün müdahale alanları durmadan genişlemektedir ve açık bir biçimde mal ve hizmetler müdahalesini aşmaktadır. Böylece özellikle ulus-ötesi firmaları ilgilendiren yeni görüşme sektörlerinden söz edilmektedir: Rekabetin kuralları, kamusal pazarların açılması ve entellektüel mülkiyet hakları. Rekabet sözkonusu olduğunda, ulaşılmak istenen amaç gizli değildir. Kamusal bir karar sayesinde oluşturulmuş ulusal tekeller halen de var ise, bunların parçalanıp dağıtılması söz konusudur. Zaten iletişim konusunda yürürlüğe konulmuştur. İletişimin liberalleştirilmesine, 1997 Şubat ayında karar verilmiştir. Büyük mali grupların iştahını kabartan demir yolları ile ilgili görüşmeler de yapılmaktadır. Daha önceden, kamusal pazarlar konusundaki çoklu anlaşmalar 1994 yılında karara bağlandı ve 1996 yılında da yürürlüğe girdi. İmzacı 24 ülke, kendi kamusal pazarlarını dünya rekabetine açmayı üstlendiler. Amaç bunu, ulusal işyerlerini ayrıcalıklı halde tutmaya devam eden, bu konuda halen de ayak direyen ülkelere yaymaktır. Sanayi mülkiyetleri alanındaki bir çatışma, açık bir biçimde gelişmiş ülkelerin ulus-ötesi firmalarıyla gelişmekte olan ülkeleri karşı, karşıya getirmektedir. Amerika, Japon ve Avrupa işyerlerinin yeni gruplaşmaları hep birlikte bir anlaşma projesi sunmuşlardır. Böylece kendi çıkarları doğrultusunda, dünya basamağında entellektüel mülkiyetin korunma özel önlemlerini hayata geçirmeyi sağlamışlardır (Odil, 1999).

Yeni egemenlik araçlarından birisi de "Yatırımlar Konusunda Çoklu Anlaşma (AMI, l'Accord Multilatéral sur les Investissements) dir. OICD (OCDE, Ekonomik

İşbirliği ve Gelişme Örgütü) çerçevesinde, 1995'den beri görüşülmektedir. Wallach'ın işaret ettiği gibi, kabul edilecek veya edilmeyecek bir anlaşmayı geliştirmekte olan ülkelere sunmadan önce, bu ülkeler kendi aralarında anlaşmak istemektedirler (Wallach, 1998). AMI'nin amacı, Dünya Ticaret Örgütü'nün koruyucu kuralları kaldırma programının henüz ilgilenmemiş birkaç sektörüyle ilgilenmektir. Sanayi ve hizmetler sektörlerinde doğrudan yabancı yatırımların yerlerinin belirlenmesi ve koşulların saptanmasıyla ilişkilidir.

Yabancı sermaye yatırımında, yatırımcı firmalar, yatırımların iyi bir biçimde yönetilmediği, bazen hümanist olmayan silah alımlarında kullanıldığı bahanesiyle, yatırımın yapıldığı ülkenin yönetimine müdahaleyi meşru görmekteyiz. Burada egemen bir ülkenin iç işlerine müdahale sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda temel sorun, yabancı bir ülkede yatırıma dönüştürülen sermayenin kârı ile birlikte geri dönmesidir. Bu nedenle de, yatırım yapanlar, yatırımın yapılacağı ülkeleri seçmek ve yatırım alanlarını belirlemenin kendi hakları olduğunu ileri sürmektedirler. Kamımızca, yatırım yapan ülkelerin ve firmaların açıkça ifade etmek istemedikleri endişeleri, kendilerine yeni rakipler yaratmaları korkusudur. Sermaye yatırımlarının kontrolü, bu sermayelerin rekabet yaratmayacak alanlara yönlendirilmesini içermektedir. Gelişmekte olan ülkelere verilen sermayelerin önemli bir kısmının, onların borçlarının ödenmesi için kullanıldığı herkes tarafından bilinmektedir. Azgelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerde iyi bir yönetimin ve yöneticilerin olmadığı ileri sürülmektedir. Bu nedenle Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve IMF gibi uluslararası kuruluşların yöneticileri, bu ülkeler için programlar düzenleyecek uzmanları seçip, görevlendirmektedirler. Bu programların iyi bir biçimde uygulanıp, uygulanmadığını incelemek için de denetçiler gönderilmektedir. Ayrıca kredi kuruluşları, kredi talep eden ülkeleri kredilendirmektedir. Bu konuda dünyanın önde gelen reyting (kredi derecelendirme) kurumlarından biri, merkezi ABD'de bulunan Moody's ve ikincisi de Standard and Poors'dır. Alınan kredi notuna göre, yabancı sermaye, bu ülkelere kanallanmaktadır. Tüm bu uluslararası kurumların eşgüdümüyle dünya sermayesi, minimum düzeyde riske girerek, optimum düzeyde kâr getirme olanağını bulmaktadır.

Diğer yandan, geliştirmekte olan veya azgelişmiş ülkeler, günümüzde ekonomik gelişmelerini sağlamak için, yabancı sermayeye gereksinime duymaktadır. Bu durumda temel amaç, en düşük faizlerle, bol kredi sağlamaktır. İşte bu noktada bir paradoksal durum belirmektedir. Krediyi veren ülke veya firmalar, azami kâr sağlamaya çalışırken, krediyi alan ülkeler de en az faizi verme yolunu seçmektedirler. Burada açık bir biçimde krediyi verenle, krediyi alan arasında bir çıkar uyumsuzluğu ortaya çıkmaktadır. Bundan başka, genellikle bir ülke ne kadar az gelişmişse, kredi notu da, o denli düşüktür ve talep ettiği krediyi de diğer ülkelere göre en fazla faizi vererek temin edebilmektedir. Bu durumda yoksul ülkelerin kalkınması gerçekleşebilir mi?

Küreselleşme, serbest piyasa ekonomisine dayanmaktadır. İşte bu çerçevede sermaye hiçbir engel tanımadan pazarın yasalarına göre serbestçe dolaşabilmektedir.

Buna karşılık, söz konusu işgücü olunca, durum tersine dönmektedir. Ulus devletlerin her türlü korumacılık politikaları, bütün ağırlığıyla, işgücüne uygulanmaktadır. Küreselleşmenin mantığı, her şeyi pazarın arz ve talep yasalarına bırakılması gerektiği temeline dayanmaktadır. Neden işgücü küresel değil de, ulus-devlet düzeyinde, pazarın arz- talep yasalarına bağlı kalmaktadır? Çünkü, küreselleşme çerçevesinde de uluslararası boyutta bir işbölümü mevcuttur: Gelişmiş ulus-devletler, gelişmekte olan ulus-devletler ve soyutlanmış, kendi haline bırakılmış ulus-devletler. Bu ülkeler arasında, çalışanların gelirleri açısından da büyük eşitsizlikler bulunmaktadır. Gelişmiş ulus-devletlerde işgücüne ödenen ücretler, çalışanların refah içerisinde yaşamasına olanak sağlarken, soyutlanmış ülkelerde ise işgücü yoksulluk ve bazen de açlık sınırının altında yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Bu nedenle geri kalmış ülkelerden, gelişmiş ülkelere doğru olan göç, kuşkusuz dünya pazarlarının arz-talep yasalarına uymaktadır. Fakat uluslar arasında baş gösteren işgücü göçü, ulusal korumacı yasalara takılarak engellenmektedir. Böylece insanlar gelişmiş ülkelerde, refah devletlerinin koruması altında, fildişi kulelerde yaşarken, soyutlanmış ülkelerde ise sefalet içinde yaşamaktadırlar.

1998 ekonomi nobel ödülü sahibi Profesör Amartya Sen, Uluslararası İş Konferansı'nda, küreselleşmeye etik bir boyutun da verilmesi gerektiğini bildiriyordu. Bunun yapılmaması durumunda, güvensiz durumda yaşayanların gözünde, "küreselleşme korkunç bir perspektif gibi ortaya çıkacaktır" diyordu. Bu küreselleşmenin yol açtığı korkuları değiştirmek amacıyla, çalışanların haklarını korumayı ve eşitliği başarıya ulaştırmayı hedefleyen ulusal ve uluslararası çabaların yoğunlaştırılması meşruluk kazanacaktır. Böylece, yaşam ve çalışma çerçevemize sağlanmış sosyal, siyasal ve ekonomik değişimleri kolaylaştırmayı hedefleyen, düşünülmüş eylemi başarıya ulaştırmak için, geniş kitleleri devreye sokmayı sağlayacak bu çalışmalar desteklenmelidir (Caire, 1999). Küreselleşmenin desteklenmesi için, insan yaşamına getirebileceği olumlu katkıların bilinmesi gerekir. İşte bu noktada, küreselleşmenin yönlendirilebilecek bütüncü bir olgu olduğu savunulabilir.

Müdahaleci Sosyoloji'deki anlayış çerçevesinde, sosyal olay ve olgular kendi haline bırakılmamalı, denetlenmeli, kontrol edilmeli ve istenilen hedeflere doğru yönlendirilmelidir. Liberalizmin "bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler" anlayışı terk edilmelidir. Buna koşul olarak, "doğaya egemen olma anlayışı", "doğayla uyum içinde yaşama"yla ikame edilmelidir. İşte bu çerçevede, doğayı ve insanlığı tehdit etme boyutlarına ulaşmış olan teknolojinin ve sosyo-ekonomik sistemlerin gözden geçirilerek insanlığın hizmetine girecek bir hale sokulmalıdır.

Küreselleşmeden en fazla olumsuz bir biçimde etkilenenlerin başında, kuşkusuz çalışan kitleler gelmektedir. İşsizlik, işten çıkarmaların yoğunlaşması, yoksulluk, açlık ve hatta soyutlanma, çalışanları en fazla tehdit eden sorunların başında gelmektedir. İşte bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için, uluslar-arası boyutta örgütler oluşturulmaktadır. OIT (Organisation internationale du Travail, Uluslararası Çalışma Örgütü) bunların başında gelmektedir. OIT oluşturulduğu an, uluslararası ekonomik

ilişkiler ve iş normları arasındaki ilişkiler sorunu gündemi oluşturdu. Baskıcı iş koşulları üzerine kurulmuş hileli rekabetin ayıklanması uluslararası iş anlaşmalarının temel amaçlarından biri olduğu dile getirildi. Fakat ayrıca, anlaşmanın maddelerine uyulmadığı da ifade edildi.

Yakın bir geçmişte yayımlanan bir makalede, işçiler konusunda bir dizi endişeler dile getirildi:

Sanayileşmiş ülkeler için korku, günümüzde sanayileşen ülkelerle ilgili olarak, karşı koyamayacakları bir rekabetle karşı karşıya kalmaları ve bunun da işsizliğin yükselmesine ve nitelikli olmayan işgücü arasında ücretlerin görece bir düşüşüne yol açmaları;

Gelişmekte olan ülkeler için korku, ekonominin liberalleşmesinin işlerin ortadan kalkmasına ve işçi ücretlerinin olumsuz bir biçimde ağırlaşmasını görmeleridir;

İş pazarına kadar yayıldığı ölçüde korku, küreselleşmenin ücretler ve çalışma yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Küreselleşme tüm dünyadaki ücretlileri doğrudan rekabet içine sokmaktadır. Bu durumda da koşullarının zincirinde bir düşüşe neden olmasındır;

Bu sorunlar karşısında korku, küreselleşmenin devletlerin özgürlük eylemini sınırlaması ve aşağı yukarı onları güçsüz hale getirmesidir (Lee, 1996). Küreselleşme tüm dünyadaki ücretlileri doğrudan doğruya rekabet içine sokmaktadır. Bu durum çalışanların gelirlerinin, işlerin ve ücretlerin sosyal güvenlik koşullarının gerilemesini beraberinde getirmektedir.

Rekabet nedeniyle en fazla suistimal edilen kadın ve çocuk emeğidir. Kadınların daha ucuz ücretlerle istihdam edilmesi, tercih edilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu konuda özellikle evlenmemiş kız çocukları veya çocuksuz kadınların rekabetin en fazla olduğu tekstil alanında eskiden beri tercih edildikleri gözlenmektedir. Japonyada binlerce genç kız tekstil fabrikalarında çalıştırılmaktadır. Onaltı ve yirmibeş yaşları arasında bulunan bu kızlar evleninceye dek aileye ek bir gelir kazandırmak için çalışmaya gitmektedirler. Kızlar fabrikalarda kalmakta, beslenmekte, temizlenmekte, kutsanmakta ve eğitilmektedirler. Patron, aile babasının yerine geçmektedir. Babasal bir otorite altında bu kızlar, yönetilmektedirler. Tüm sorumlulukları patrona verilmektedir. Bu durum bugün de varlığını sürdürmektedir (Philip, 1963). İzmir ve çevresinde tekstil sektöründe yapılan çalışmalarda da, çalıştırmak için özellikle bekar kız çocuklarının tercih edildikleri saptanmaktadır. Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun bir raporunda, cinsiyetler arasındaki eşitliğin sağlanması için alınan önlemlere karşın, kadınların ikinci sınıf işlerde yoğunlaşmaya devam ettiğini göstermektedir. İşgücü içinde kadınların oranı durmadan yükselmektedir. 60'lı yıllarda Avrupa'daki etkin nüfus içindeki kadınların oranı %30 iken, 1994'de bu oran %42'ye ulaşmıştır. İşsizler içindeki kadınların oranı sürekli yüksektir. Fransa'da 1996'da toplam işsizlik oranı %12, 1 dir; bu oran erkekler için %10, kadınlar için ise %14, 2 olarak saptanmıştır. Avrupa'da etkin

nüfusun her gün biraz daha artan bir oranda kadınlaştığı görülmektedir. Diğer yandan kadınların, erkeklerden daha fazla çalışma koşullarının kötüleşmesinin ve yoksullaşmanın kurbanı olmaktadır (Gresh, 1997). Çocuk emeğinin de, hem ücretlerinin yok denecek kadar az olması ve hem de sosyal güvenlik sorunlarının olmaması nedeniyle yoğun olarak devreye sokulduğu gözlenmektedir. Çocuk işgücünün sömürülmesinin ve beşeri kişiliğin bozucu forlarının (örneğin fahişelik gibi) ortadan kaldırılması için uluslararası düzeyde önlemlerin alınması önerilmektedir.

İşgücü konusunda sendikal özgürlükler ve toplu sözleşmeler konunun özünü oluşturmaktadır. Uluslar-üstü düzeyde henüz bir işçi sendikası veya sermaye için olduğu gibi çeşitli kurum veya kuruluşlar mevcut değildir. Dünyada tüm çalışanların haklarını koruyacak uluslar üstü kurumların olmaması, uluslar-üstü firmaların, ulusal düzeyde kalmış sendika ve toplu sözleşme kuruluşlarını istedikleri gibi egemenlikleri altına alabilmekte veya yatırımlarını başka ülkelere kaydırma tehdidinde buldukları açık bir biçimde gözlenmektedir. Özellikle az-gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermayeyi kaçırma korkusu, işçi ücretlerinin ve memur maaşlarının uluslar-üstü kurumların arzusuna göre düzenlendiği saptanmaktadır. Kısaca, sermayeyi savunan IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi etkili küreselleşmiş kurumlar olmasına karşın, henüz işgücünü koruyacak küreselleşmiş kurumların olmaması büyük bir eksikliklerdir. İşgücünü korumak için kurulacak küresel kurumlar, aynı sermayede olduğu gibi, yeryüzü cennetini kurabilecektir. Bu özlem, bugün için bir ütopya olarak görünse de, bugünün ütopyalarının, yarının gerçekleri olduğunu unutmamak gerekir.

Sendikal özgürlüklerin ve toplu sözleşmelerin ekonomik etkisi konusunda tartışmalar söz konusudur. Bu kuramsal dikkate almaların ötesinde, L'OCDE (OECD)'nin empirik çözümlenmeleri şu önemli noktaları ortaya koymaktadır:

Gerçek ücretlerin artışı ve sendikal özgürlüklere saygı arasında hiçbir korelasyon yoktur.

Hiç bir şey, zayıf normların ihracat konusunda, en yüksek normlardan daha iyi sonuçlar elde etmeye olanak sağladığını belirtmemektedir.

Çalışanların temel haklarının ihlalinin muhtemel ekonomik avantajları, geçici olma riskini taşımaktadır ve zayıf temel normlara bağlı ekonomik maliyetlerden daha düşük olmaktadır. İş normları, çok zaman, uluslararası normlar konusunda, birinci derecede önemli belirleyici bir öğe değildir (Caire, 1999).

Küreselleşme sürecinin hızlı bir biçimde yaşandığı bir dönemde, sadece çalışanların haklarının gasp edilmesi, kısa dönemli avantajlar sağlayabilir, fakat kesinkes uzun dönemde, altından kalkılamayacak büyük sosyal tansiyonlara ve krizlere yol açacaktır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler, rekabeti sağlayabilecek üretimdeki verimlilik yollarını aramalıdır ve çalışanlara örgütlenme hakkını vererek sosyal barışı tesis etmelidirler. 1970'lerde, Fransa'da eski teknolojilerle, göçmen işçilerin aşırı sömürülmesine dayanan üretimi gerçekleştirmeye çalışanlar, kısa dönemde rekabet etme

gücü bulmalarına rağmen, uzun dönemde iflastan kurtulamadılar. Toplumsal barışı bozan en temel öğelerden birisi, toplumda ve dünyada görülen eşitsizliklerin artışıdır.

Küreselleşme sürecinde eşitsizlik giderek artmaktadır. 1994 yılında, %20 en zenginlerin geliri, %20 en fakirlerinkinden 78 kat daha fazladır; 1960'da sadece 20 kat daha fazlaydı. 1996 yılında en zengin on milyarderin serveti 133 milyar dolardı ve 48 en fazla gelişmiş ülkenin ulusal gelirinden 5 kat daha fazlaydı (Gresh, 1997). Dünyanın en zengin ülkesi olan ABD'nde 60 milyondan fazla fakir insan vardır. Dünyanın birinci ticari gücü olan Avrupa Birliği'nde 50 milyondan fazla yoksul bulunmaktadır. ABD'nde nüfusun %1'i ülke zenginliğinin %39'una sahiptir. Dünya basamağında, dolar milyarderi en zengin 358 kişinin serveti, 2,6 milyar kişiyi oluşturan, en fakir insanların %45'inin yıllık gelirlerinden daha yüksektir (Ignacio, 1998). Dünyadaki bütünleşmeler doğrultusunda, zengin ülkeler ve fakir ülkeler arasındaki gelir farkı durmadan büyümektedir: Son elli yıl boyunca, dünyada yaşayanların içinde en zengin olan %20'sinin yaşadığı ülkelerdeki gelirleri, en fakir olan %20'sinin yaşadığı ülkelerin gelirlerinden üç kat daha fazla artmıştır. (Magazine, 1998).

Küreselleşme sürecinde işgücünün karşılaştığı sorunlara değindikten sonra, şimdi de genel bir değerlendirme yapmaya çalışalım. Küreselleşmenin önündeki en büyük engel ulus-devlettir. Ulus-devletlerin erozyonu ölçüsünde, küreselleşmenin dünyadaki egemenliği de o ölçüde yaygınlaşmakta ve tesis edilmektedir. Ulus-devletleri ayakta tutan ulusal değerler ve onlara dayanan ulusal normlardır. Bu durum, ulusal düzeyde, ulusal kimliğe uygun vatandaşların biçimlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Ulusal bilinci oluşturan da bu değerler ve normlardır. Ulusal kimliği olan sosyal aktörler, ulusal bilince uygun olarak duyar, düşünür ve hareket ederler. Sonuçta vatandaşlar, uzun tarihsel ve sosyal süreçler sonucunda oluşturulan ulusal kültürlerin çerçevesinde yaşarlar. Ulusal bilincin egemen olduğu toplumlarda, toplumsal aktörler, insan doğasında olduğuna inanılan bencilliğini geri planlara iterler. Bu çerçevede ulus, bireyden önce gelir. Ulus-devlet aşamasında, ulusal bilinç sayesinde, rüşvet almayan yargıçlar, görev aşkını ön planda tutan memurlar, mesleki bilincine sahip işçiler, dürüst yöneticiler vardır. Vatandaşlar için dürüstlük, devlet hizmeti en yüce değerler olarak görülür.

Küreselleşme süreciyle birlikte ulus-devletlerde egemen olan bu yüce değerler ve onlara dayanan ulusal normlar büyük bir sarsıntı geçirmektedir. Vatandaşlar kendilerini yavaş yavaş bir anomi ortamında bulmaktadırlar. Toplumun neo-liberal bir vizyonu temeline dayanan küreselleşme, her ne pahasına olursa olsun kazancı hedeflemektedir. Küreselleşmenin hükümlerlik sürdüğü toplumlarda, tek değer para olduğu açık bir biçimde ilan edilmektedir. Sosyal yaşamın yüce ideali "zenginleşiniz"dir. Şu andaki küreselleşmede egemen olan bu değerlere dayanan normlar, insanların şu şekilde hareket etmelerine yol açmaktadır. Memurlar iş yapmak için rüşvet isteyeceklerdir ve verilen hediyeleri, paraları kabul edeceklerdir. Yargıçlar mahkeme kararlarını açık artırmaya çıkaracaklardır. En fazla para verenler haklı olacaklardır. Öğretmenler,

Gezegimizin Küreselleşmesi

ebeveynlerin kendilerine sundukları değerli hediyelere göre, öğrencilere not vermek durumunda kalacaklardır. Yöneticiler, ülkenin ekolojik dengelerini, sosyo-ekonomik ve siyasal hassasiyetlerini dikkate almadan, sadece kendi çıkarlarını düşünerek, ülkenin doğal ve beşeri zenginliklerini ulus-üstü firmaların hizmetine sunacaklardır!

Siyasal-ekonomik sistemlerde gözlenen genelleşmiş rüşvet, istisna veya öyküsel değildir, yaşadığımız toplumların yapısal ve sistematik bir özelliği haline gelmiştir. Gerçekten de hile tüm toplumlarda yaygınlaşmıştır. Küresel iş ahlâkı güç iradesini, bencilliği, zayıfların ve kaybedenlerin alaya alınmasını yüceltmektedir. Küresel ahlâk hızla sosyal darwinizme doğru kaymaktadır.

Sınırlı olan doğal kaynakların, sınırsız bir biçimde kullanıma sunulması, doğanın yağmalanmasını beraberinde getirmektedir. Sınır tanımayan üretimin küreselleşmesi, hümanizmden yoksun bir üretim biçimi haline dönüşmüştür. Küresel üretim biçimi, bu şekilde devam ederse, beşeri toplum ve doğa arasında bir dengesizlik yaratacaktır. Sonuçta doğa, insan yaşamına uygun olmaktan çıkacaktır. Bu fikirler hayal mahsulü değil, fakat tam aksine sadece olay ve olguların dile getirilmesidir. İnsan yaşamı için, olmazsa olmaz olan hava, su ve toprak olumsuz sinyaller vermeye başlamıştır. XXI. yüzyılda, doğanın bu temel öğelerinin nitelikleri, sanayi devriminin başlangıcı olan XVIII. yüzyıldakinden çok farklı ve insan yaşamı için çok olumsuz hale gelmiştir. İnsan doğal ortamını tahrip etmeden, bunun bilincine varmalıdır, aksi takdirde insan türü için çok geç kalmış olunabilir!

Buraya kadar küreselleşmenin olumsuz yönleriyle ilgili uyarıcı bilgiler vermeye çalıştık. Fakat aynı zamanda, küreselleşmenin kaçınılmaz bir aşama olduğunu da vurguladık. Bu çerçevede, gözler önüne serilen paradoksal durumlardan nasıl kaçıp, kurtulunabilir? Bunun yanıtı kısaca, küreselleşmenin, insanın insanca yaşayabileceği bir yöne kanalize edilmesidir. Küreselleşme anlayışına göre, işsizliğin, eşitsizliğin, soyutlanmanın, şiddetin, rüşvetin, çevre kirliliğinin yarattığı sorunlar, pazarın görünmez eliyle çözüme ulaşacaktır. O halde, her şeyi pazarın insiyatifine terk etmek gerekmektedir. Bugüne kadarki gözlemlerimiz, gerçekten de böyle bir durumun sözü konusu olmadığını, sorunların çözülmesi bir yana, insan varlığının her gün biraz daha fazla artan bir biçimde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını açık bir biçimde gözler önüne sermektedir. Gerçekten de, “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” felsefesi, günümüzde sadece sözde kalmıştır. Uluslar üstü firmalar, pazarlar da dahil olmak üzere her şeyi kontrol edip, denetlemektedirler. Serbest piyasa ekonomisinin özüne aykırı olan tekelleşmeler, ulus-üstü firmalar sayesinde küreselleşmiştir. Bu küresel ekonominin adı da, bütünleşmektir.

Ekonomik çerçevede IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi küresel ekonomik kurumlar fiilen gerçekleşmiştir. Küreselleşme süreci bu biçimde devam ederse siyasal, hukuksal, eğitimsel gibi diğer kurumlar da vücut bulacaktır. İşte bu çerçevede küresel bir devlet kurumu da gerçekleşecektir. Zaten embriyoner biçimde de olsa Birleşmiş Milletler küresel bir devlettir. Bununla birlikte, gerçek anlamında

Önal Sayın

demokratik küresel bir devletin kurulması için alınması gereken uzun bir menzil bulunmaktadır. Yeri gelmişken, şu önemli noktayı da belirtmek gerekmektedir: Bugünden, yarına sosyal sistemler kolayca değişmez.

KAYNAKÇA

- Caire, Guy (1999) A l'heure de la globalisation des normes internationales au service des travailleurs, Paris, EADI (Araştırma Kurumlarının Avrupa Derneği)'nin 9. Genel Konferansı yayınlarından
- Clairmont, Frédéric F. (1997) Vers Un Gouvernement Planétaire des Multinationales, Le Monde diplomatique, Avril
- Çongar, Yasemin (2000) Washington'dan Bildiriyor, Milliyet, 11 Ocak
- Odil, Castel (1988) Les Trois Ages de L'économie Mondiale, Paris, Sirey
- Humbert, M. (1988) De l'oligopole à la concurrence systématique, Paris, Economie et Société No. 11
- Beaud, M. (1997) Le basculement du monde, Paris, La découverte
- Hochraich, D. (1999) L'Asie du miracle à la crise, Paris, Edition Complexe
- Odile, Castel, (1999) La nouvelle conception européenne de la coopération Nord/Sud dans l'ultra-impérialisme naissant, paris, EADI'nin 9. Genel Konferansı yayınlarından
- Wallach, (1998) Le nouveau manifeste du capitalisme mondial, Le Monde diplomatique,
- Février Lee, E. (1996) La mondialisation et l'emploi: des craintes justifiées?, Paris, Revue internationale du travail
- Philip, Andrée (1963) Histoire des faits économique et sociaux, Paris, Moutaigne
- Ramonet, Ignacio (1998) Un autre monde est possible, Le Monde Diplomatique, Mai
- Gresh, Alain (1997) L'ombre des inégalités, Le Monde Diplomatique, Septembre
- Magasin d'information du ministère des affaires étrangères (1998), Aralık, No. 14

Özet

1980' lerde başlayan küreselleşme süreci sosyal evrim içinde yer almaktadır. Küreselleşme, "ulus-devlet"ten sonra sosyal evrim sahnesine çıkan yeni bir aşamadır ve oluşma aşamasındadır. Dolayısıyla, küreselleşmeden kaçınılmaz bir olgu olarak söz edebiliriz. Küreselleşmenin birçok boyutu vardır: Uluslarüstü firmaların yeşermesiyle dile getirilen tekno-ekonomik ve sosyal görünümü, kontrol edilemeyen bir teknoloji, dünya basamağında serbest mübadeleler, sınır tanımayan sermayenin dolaşımı gibi. Küreselleşme, birçok olumsuz etkiyi de beraberinde getirmektedir: İşsizliğin, eşitsizliğin, soyutlanmanın, şiddetin, yolsuzlukların, kirliliğin artışı ve çevrenin tahrip edilmesi gibi. Bu nedenle onu, insan doğasına uygun yeni bir sosyal yaşam çerçevesinde, denetim altına almak zorunlu olmaktadır. Toplumun neo-liberal bir vizyonuna dayanan küreselleşme süreci her ne pahasına olursa olsun kazancı hedeflemektedir ve pazarın arz-talep yasasına boyun eğmektedir. Küreselleşme tüm ulus-devletlere egemen olmaktadır. Ulus-devletlerin güçleri güçlü bir biçimde küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla koşullanmakta ve sınırlanmaktadır. İşte sosyal evrimin bu yeni evresi içinde, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu gibi dünya kurumları yeşermektedir. Dünyanın yeni efendileri 200 uluslarüstü firma, bu yeni dünya kurumlarının desteğiyle dünyayı yönetmektedir. Müdahaleci sosyoloji görüşü açısından, sosyal evrimin akıp gitmesine seyirci kalınmaz. Küreselleşme sürecini kontrol etmek, kanalize etmek ve denetlemek için bir dünya devletinin kurulması zorunlu görülmektedir.